

Соціально-трудові відносини

УДК 338.43: 658.152

ОНЕГІНА В.М., доктор економічних наук, професор,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

ІНВЕСТИЦІЇ І ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Онегіна В.М. Інвестиції і продуктивність праці в сільському господарстві

Визначені тенденції в обсягах інвестування та їх вплив на продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах в Україні в 2010–2014 рр. Встановлено, що активізація інвестиційних процесів у цей період сприяла зростанню продуктивності праці, яка підвищилася на 71,7 % у сільськогосподарських підприємствах. Але її рівень в сільськогосподарських підприємствах в Україні ще був нижчим від рівня в американських фермах у 3,8 рази. В умовах економічної кризи державна економічна політика погіршила умови відтворення в сільському господарстві та має бути переглянута.

Ключові слова: інвестиції, продуктивність праці, основні засоби, сільське господарство, сільськогосподарські підприємства.

Постановка проблеми. Зростання обсягів виробництва, його техніко-технологічне оновлення потребує відповідного інвестиційного забезпечення. Без розвитку інвестиційних процесів, підвищення інвестиційної активності підприємств неможливим є розширене відтворення. Та економічний прогрес має супроводжуватися не лише зростанням обсягів виробництва, а й підвищенням ефективності використання ресурсів, зростанням продуктивності праці. Рівень продуктивності праці є важливим критерієм соціально-економічного прогресу суспільства. Підвищення продуктивності праці створює умови для скорочення витрат праці на виробництво продукції, зменшення її вартості та цін, зростання добробуту націй.

Сільське господарство має особливе значення в економіці України. У 2014 р. галузь забезпечила виробництво 11,8 % валової доданої вартості, агропродовольчий експорт становив третину експорту країни [6]. Світова спільнота вже визнала Україну як одного з найбільших аграрних виробників та очікує її утвердження як аграрної наддержави. Реалізація таких очікувань безпосередньо залежить від переходу на інноваційний тип розвитку, підвищення ефективності використання ресурсів, досягнення та перевищення рівня продуктивності використання ресурсів розвинутих країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси інвестування в сільському господарстві розглядалися в працях Ю. Лупенка, М. Коденської та інших [3, 4]. Аналізу продуктивності праці в сільському господарстві в Україні присвячені були дослідження багатьох українських науковців, зокрема, В. Андрійчука, В. Дієсперова [1, 2]. Останні дослідження динамічних змін продуктивності праці в сільському господарстві знайшли висвітлення в публікаціях таких закордонних вчених, як Sun Ling Wang, Paul Heisey, David Schimmelpfennig, Eldon Ball, Richard Nehring, Roberto Mosheim [7, 8].

Формулюванні цілей статті. Метою статті є визначення тенденцій в обсягах інвестування та рівні продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах в Україні у 2010 – 2014 рр. та встановлення зв'язку між ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сприятлива цінова динаміка на сільськогосподарську продукцію на світовому ринку (у 2011 році індекс цін на агропродовольчу продукцію на світовому ринку становив 229,9 % по відношенню до 2002–2004 рр., у 2012 р – 213,3 %, але у 2013–2014 рр. значення цього індексу зменшилося [11]) стала чинником зростання доходів сільськогосподарських товаровиробників, збільшення обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах

України та фінансово-економічних результатів їх діяльності. Протягом 2010–2014 рр. спостерігаються доволі активні процеси інвестування у сільське

господарство. У табл. 1 наводяться статистичні дані щодо обсягів інвестицій у основні засоби, прибутку сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 1

Капітальні інвестиції та чистий прибуток у сільському господарстві в Україні

Показники	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6
Капітальні інвестиції, млн. грн.	11311	16703	19086	18640	18388
Частка інвестицій у сільське господарство в загальному обсязі інвестицій в економіці, %	6,0	6,4	6,5	7,0	8,3
Чистий прибуток підприємств галузі сільського господарства, млн. грн.	17254	25267	26728	14926	20263

Джерело: дані Держстату України [6]

Внаслідок активізації інвестування вартість основних засобів у сільському господарстві на кінець 2014 р. збільшилася порівняно з 2010 р. на 48,9 %. Коефіцієнт

зносу основних засобів у сільському господарстві на кінець 2014 р. склав 38,4%, у той час як в економіці України в цілому – 83,5 % [5].

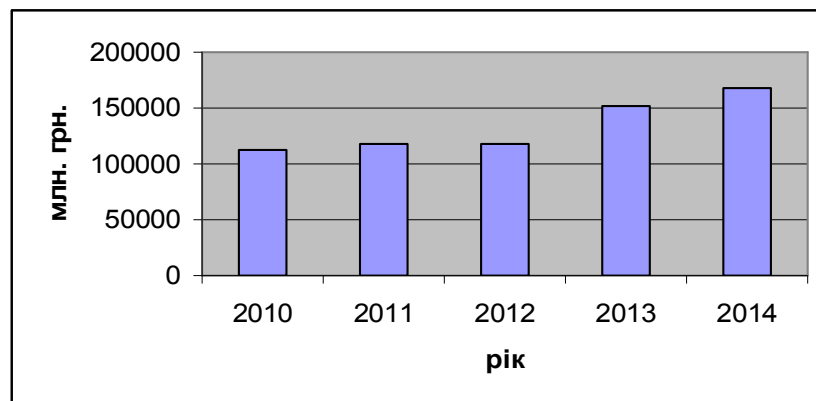

Рис. 1. Вартість основних засобів у сільському господарстві в Україні в 2010 – 2014 рр. у поточних цінах на кінець року, млн. грн.

Джерело: дані Держстату України [5]

Техніко-технологічне оновлення сільськогосподарського виробництва позитивно позначилося на зростанні його обсягів. Індекс валової продукції (у постійних цінах 2010 р.) у

сільськогосподарських підприємствах в Україні у 2014 р. по відношенню до 2010 р. становив 151,0 %, у сільському господарстві в цілому 132,6 % (табл. 2).

Таблиця 2

Індекси обсягу виробництва валової продукції сільського господарства в Україні, % до попереднього року

Індекси виробництва	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1	2	3	4	5	6
У сільському господарстві	98,5	119,9	95,5	113,3	102,2
У с.-г. підприємствах	97,7	128,7	93,4	120,8	104,0

Джерело: дані Держстату України [6]

Ці процеси: активізація інвестування, збільшення вартості основних засобів, – позитивно вплинули на продуктивність

праці в сільськогосподарських підприємствах України (табл. 3).

Таблиця 3

Індекс продуктивності праці у сільськогосподарських підприємства в Україні в 2010–2014 рр., %

Показник	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6
Індекс продуктивності праці (1990–100%)	263,3	327,9	316,9	399,3	452,0
Індекс продуктивності праці (попередній рік – 100%)	101,0	124,5	96,6	126,0	109,1

Джерело: дані Державної служби статистики України [6]

Рівень продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах в Україні був більшим на 71,7 % у 2014 р. порівняно з 2010 р. Трендова функція

продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах подана на рис. 2.

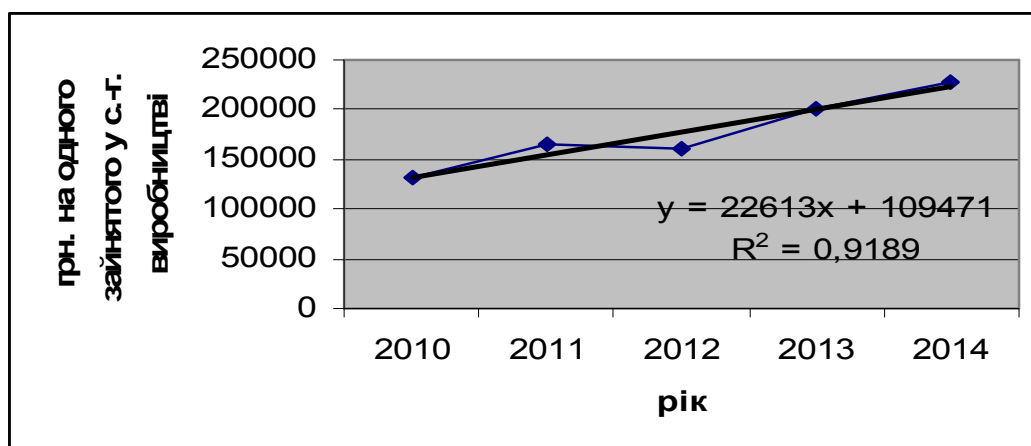

Рис. 2. Продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах в Україні (валова продукція у постійних цінах 2010 року на 1 зайнятого в сільськогосподарському виробництві), грн.

Джерело: складено автором за даними Держстату України [6]

Ця функція підтверджує тенденцію зростання продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах в досліджуваному періоді. В середньому обсяг виробництва валової продукції на одного зайнятого в сільськогосподарських підприємствах збільшувався на 22,6 тис. грн. щорічно.

Ми перевірили кореляційний зв'язок між обсягом інвестицій та рівнем продуктивності праці у сільськогосподарських підприємствах. Коефіцієнт кореляції становив 0,688, що підтверджує доволі тісний прямий зв'язок між обсягами інвестицій та продуктивністю праці. На рис. 3 подано функціональну залежність між ними.

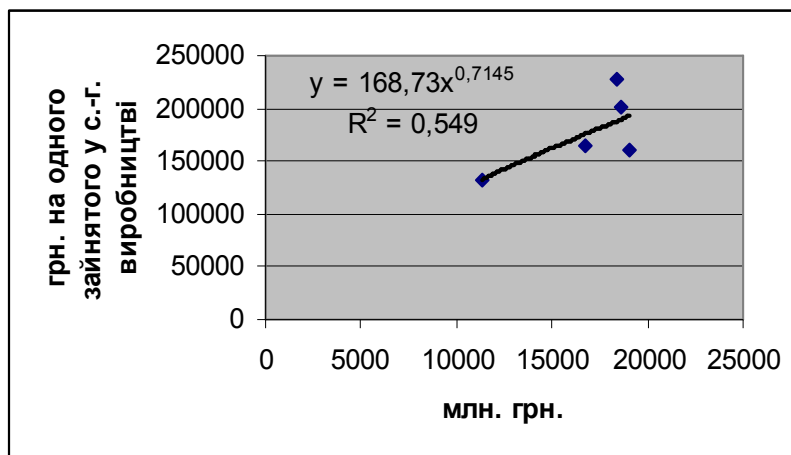

Рис. 3. Залежність продуктивності праці в с.-г. підприємствах в Україні у 2010–2014 рр. від обсягу інвестицій

Джерело: складено авторами за даними Держстату України [6]

Тестування функціональної залежності зв'язку між цими параметрами показало, що коефіцієнт детермінації має найбільше значення при виборі ступеневої функції.

Отже, протягом 2010–2014 рр. рівень продуктивності праці неухильно збільшувався доволі високими темпами. Ми порівняли досягнутий рівень продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах в Україні з рівнем продуктивності праці в американських фермах. У такому порівнянні враховували методичні особливості обчислення валової продукції, кількості зайнятих у сільськогосподарському

виробництві в Україні та США.

На основі даних Національної служби сільськогосподарської статистики (NASS) США ми розрахували обсяги вартості виробленої продукції на одного працівника в сільському господарстві США у 2012 році (табл. 4). У розрахунку кількості працівників були враховані дані сільськогосподарського перепису 2012 року, згідно з якими кількість працівників ферм, праця яких оплачувалася становила 2,7 млн. осіб, та праця яких не оплачувалася, – 2,1 млн. осіб; відпрацювало більше 150 днів на рік 36,5% працівників [9, с. 300].

Таблиця 4

Вартість виробленої продукції і продуктивність праці в сільському господарстві в США

Показники	2012 р.
1	2
Вартість виробленої продукції, млрд. дол. США	444,3
Кількість працівників без урахування повноти зайнятості, осіб	4798428
Кількість працівників з урахуванням повноти зайнятості та її оплати, осіб	3275623
Вартість виробленої продукції на одного працівника (без урахуванням повноти зайнятості та її оплати), дол.	92593
Вартість виробленої продукції на одного працівника (з урахуванням повноти зайнятості та її оплати), дол.	135638

Джерело: розраховано за даними Національної служби сільськогосподарської статистики США [9, 10]

Отже, у 2012 р. у сільському господарстві США було вироблено на одного зайнятого 135,6 тис. дол. продукції.

У табл. 5 наводяться статистичні дані

Державної служби статистики України, які ми використали для визначення випуску продукції на одного зайнятого у сільському господарстві в Україні.

Випуск продукції на одного зайнятого у сільськогосподарських підприємствах в Україні у 2012 – 2014 рр.

Показники	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1	2	3	4
Випуск продукції у фактичних цінах у с.-г. підприємствах, млн. грн.	136148	166961	209577
Кількість працівників с.-г. підприємств, тис. осіб	623,9	582,2	526,7
Випуск продукції на одного працівника с.-г. підприємств, грн.	218221	286776	397906
Обмінний курс, грн./дол. США	7,991	7,993	11,887
Випуск продукції на одного працівника с.-г. підприємств, дол. США	27308	35878	33175

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України [6]

Порівняння вартості виробленої продукції у сільському господарстві США в 2012 р. (135,6 тис. дол.) з вартістю випуску продукції у сільськогосподарських підприємствах в Україні у 2013 році (35,9 тис. дол.) засвідчує, що рівень останньої був нижчим у 3,8 рази.

Висновки. Протягом досліджуваного періоду сільськогосподарські підприємства України здійснювали капітальні інвестиції, але їх обсяг був недостатнім для комплексного оновлення основних засобів підприємств. Та активізація інвестування у 2010–2014 рр. позитивно вплинула на рівень продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах, рівень якої збільшився майже на 72 %.

Умови економічної кризи накладають суттєві обмеження на розвиток інвестиційних процесів і через високі ризики та нестабільність, і через брак фінансових коштів. Державна політика, яка відповідно до науково-обґрунтованих рекомендацій в умовах економічної кризи мала б забезпечити підтримку для виробничої сфери економіки, призвела до погіршення умов відтворення в сільському господарстві. Обсяги бюджетної підтримки були суттєво

зменшені, рівень оподаткування аграріїв підвищився в рази. Обсяги фінансування аграрної науки скоротилися катастрофічно. Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» передбачені видатки на аграрну науку в обсязі 87,5 млн. грн., що становить 0,02 % від вартості випуску продукції в галузі, 0,05 % від валової доданої вартості.

Сценарний аналіз американських фахівців Служби економічних досліджень Міністерства сільського господарства США підтвердив, що суспільні витрати на дослідження та розвиток здійснюють помітний позитивний вплив на рівень зростання факторної продуктивності у довгостроковому періоді [7, 8]. Таким чином скорочення фінансування аграрної науки в Україні гальмуватиме інноваційні процеси в галузі та подальше зростання факторної продуктивності у сільському господарстві. Попередження розвитку такого сценарію потребує перегляду порядку оподаткування аграріїв у кризових умовах, формування надійних механізмів фінансування наукового потенціалу сільськогосподарського виробництва.

Література

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств аграрного комплексу : [підручник] / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Дієсперов В. Продуктивність праці в сільському господарстві / В. Дієсперов // Економіка України. – 2003. – № 11. – С. 61–68.
3. Коденська М. Ю. Інвестиційні пріоритети в аграрно-промисловому виробництві / М. Ю. Коденська // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 49–53.

4. Лупенко Ю. О. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в аграрній сфері України / Ю. О. Лупенко // Економіка АПК. – 2014. – № 12. – С. 5–11.
5. Основні засоби в економіці України: статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
6. Статистичний щорічник «Сільське господарство України» за 2014 рік. За ред. Н.С. Власенко / Держ. служба статистики України. – К., 2015. – 379 с.

7. Agricultural Productivity Growth in the United States : Measurement, Trends, and Drivers / S. L. Wang, P. Heisey, D. Schimmelpfenning, E. Ball/ USDA ERS, 2015 [Electronic Resource]. – Regime to access : <http://www.ers.usda.gov/amber-waves/2015-september/us-agricultural-productivity-growth-the-past,-challenges,-and-the-future.aspx#.Vr8zPrSLTMw>.
8. Agricultural Productivity in the U.S. / E. Ball, S.L. Wang, R. Nehring, R. Mosheim / USDA, ERS, 2015 [Electronic Resource]. – Regime to access : <http://www.ers.usda.gov/data-products/agricultural-productivity-in-the-us.aspx>
9. Agricultural Statistics of 2014 / USDA, NASS. – Washington D.C. US Government printing office. – 2015, XV-38.p.
10. Census of Agriculture United States. Volume 1 / V. Clark, USDA, NASS – Washington D.C., 2014. – 590 p.
11. Price Idexes : Statistical Information of FAO [Electronic Resource]. – Regime for access: www.fao.org.

References

1. Andriychuk V.H. (2013). *Economika pidpriemstv agrarnoho kompleksu [Economics of enterprises of agricultural complex]*. Kiev: KNEU, p. 779 [in Ukrainian].
2. Diyesperov V. (2013). Productyvnist praci v silskomu hospodarstvi [Labour productivity in agriculture]. *Economika Ukrayiny – Ukraine's Economy*, No 11, pp. 49-53 [in Ukrainian].
3. Kodenska M.U. (2010). Investyciyni prioriteti v agropromyslovomu vyrobnytvy [Investment priorities in the agricultural-industrial production]. *Economika APK – Economika AIC*, No 5, pp. 49-53 [in Ukrainian].
4. Lupenko U.O. (2014). Prioritetni naprymy innovaciynoy diyalnosti v agrarniy sphere Ukrayiny [Priority directions

- of innovative activity in agrarian sphere of Ukraine]. *Economika APK – Economika AIC*, No 12, pp. 5-11 [in Ukrainian].
5. Osnovni zasoby v economici Ukrayiny: statystychna informaciya Derjavnoyi sluzby statistiky Ukrayiny [Fixed assets in the economy of Ukraine: statistical information of the State statistics service of Ukraine]. (n.d.). www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
6. Vlasenko N.C. (Eds.). (2015). Statystychny shchorichnyk «Silske gospodarstvo Ukrayiny za 2014 rik» [The statistical Yearbook «Agriculture of Ukraine» for 2014]. *Derjavna Sluzba statystyky Ukrayiny – State. statistics service of Ukraine*. Kiev, p. 379 [in Ukrainian].
7. Wang S.L., Heisey P., Schimmelpfenning D., Ball E. (2015). Agricultural Productivity Growth in the United States: Measurement, Trends, and Drivers. Retrieved from <http://www.ers.usda.gov/amber-waves/2015-september/us-agricultural-productivity-growth-the-past,-challenges,-and-the-future.aspx#.Vr8zPrSLTMw> [in English].
8. Ball E., Wang S.L., Nehring R., Mosheim R. (2015). Agricultural Productivity in the U.S. Retrieved from <http://www.ers.usda.gov/data-products/agricultural-productivity-in-the-us.aspx> [in English].
9. Agricultural Statistics of 2014 / USDA, NASS. – Washington D.C. US Government printing office. – 2015, XV-38.p. [in English].
10. Census of Agriculture United States. Volume 1 / V. Clark, USDA, NASS – Washington D.C., 2014. – 590 p. [in English].
11. Price Idexes : Statistical Information of FAO Retrieved from www.fao.org [in English].

Аннотация

Онегина В.М. Инвестиции и производительность труда в сельском хозяйстве

Определены тенденции в объемах инвестирования и их влияние на производительность труда в сельскохозяйственных предприятиях в Украине в 2010–2014 гг. Установлено, что активизация инвестиций содействовала в этот период росту производительности труда, которая повысилась на 71,7 % в сельскохозяйственных предприятиях. Но ее уровень еще был ниже производительности труда в американских фермах в 3,8 раза. В условиях экономического кризиса государственная экономическая политика ухудшила условия воспроизводства в сельском хозяйстве и должна быть пересмотрена.

Ключевые слова: инвестиции, производительность труда, основные средства, сельское хозяйство, сельскохозяйственные предприятия.

Abstract

Onegina V.M. Investment and labor productivity in agriculture

The tendencies of investing and their influence on labor productivity in agricultural enterprises in Ukraine in 2010–2014 have been considered. There was proved that investment activities lead to the labor productivity growth in this period, it increased by 71.7 %. But its level was lower than labor productivity in the American farms in 3.8 times. State economic policy changed for the worse the condition of reproduction in agriculture during economic crises and it should be revised.

Key words: investment, labor productivity, fixed capital, agriculture, agricultural enterprises.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2016 р.

